

Dit zijn de nieuwe Parijse modellen voor kinderen, voorjaar 1958.

Nu weet u wat u moet aanschaffen. Geen spijkerbroeken, geen truien, geen losse hemden meer maar deze jurkjes en deze pakjes en deze handschoentjes. Alstublieft.

We zien iets zeer merkwaardigs in de wereld. Grote mensen kleden zich en gedragen zich als kinderen; het zestienjarige, blozende meisje blijft het voorbeeld van bijna alle filmsterren en kleine kinderen kleedt men als grote mensen. Dat is dan zeker een facet van de grote nivellering. Maar generaliseren is hier beslist verkeerd. Er is een opmerkelijk verschil tussen de landen. In de V.S. zijn kinderen kinderen, los, ongegeneerd, brutaal, snoepend en egoïstisch. In Engeland worden zij, zo gauw mogelijk, in het disciplinaire dwangbuis gestoken, met uniformpjes en petjes en blazertjes met de kleuren van hun school. In Frankrijk zijn het kleine grote mensjes, die even mogen spelen met handschoentjes aan en witte sokjes. Zij worden streng terecht gewezen als zij de communicatiepakjes bemorsen. Zij lijken angstig veel op hun vaders en moeders. In Italië gaan de kinderen voor alles. Een moeder laat haar bambini zitten in de bus en ouderen moeten staan.

In Nederland is geen lijn te ontdekken. Alle soorten ouders en alle soorten kinderen, alle soorten kleding en alle soorten van ouderlijke dwaasheden treft men aan. Waarschijnlijk hebben gewone schoffies, met vieze toeten en handen, spelend in en met modder, het heerlijkste leven, overal op aarde, tot zij de armoede gaan beseffen. In ieder geval is het schandelijk om van kinderen ouwelijke aristocratie te willen maken, hun alles te verbieden wat zij juist graag doen en hen in apakjes te steken en hen mee uit wandelen te nemen van twee tot drie met witte schoentjes en sokjes.

In sommige vooral zuidelijke landen moet men nog steeds leren dat kinderen aparte, complete wezentjes zijn, die kinderlijk moeten zijn en geen oude mannetjes en vrouwtjes. Dit modehuis moest zich diep schamen. Arme kinders met ouders die daar kopen.

MENS

en Wereld

Stichtelijk sollen met 4 mei

De grilligheid van een niet erg praktische kalender heeft onvermijdelijk ook grillige en onpraktische gevolgen. Feesten met een vaste datum zoals Nieuwjaar, uw verjaardag, of Kerstmis wisselen daardoor van weekdag, en feesten met een vaste weekdag zoals Pasen en Pinksteren, wisselen daardoor van datum. Het is een stuk eeuwenoude traditie in onze twintigste-eeuwse maatschappij, maar er zijn schadelijker vormen van conservatisme denkbaar. Er zit een element van verrassing in, dat men niet altijd op dezelfde dag z'n verjaringsgasten ontvangt, en zelfs een superieur element van eerlijkheid: ieder krijgt nu immers vanzelf z'n beurt met alle dagen van de week.

Maar soms leidt de kalender tot vreemde dingen, althans in Nederland. Dat komt vanwege de zondag. Op zondag immers behoort men te rusten, zoals dat in Genesis II: 2-3 en Exodus XX: 8-11 staat aangegeven. Weliswaar is het ene christendom daar stipt in dan het andere, zodat men in Vlaanderen bijvoorbeeld allerlei openbare en soms officiële gebeurtenissen op zondagochtend of zondagmiddag kan aantreffen – maar voorlopig is de Benelux nog alleen maar een economisch verdrag. Het koninkrijk der Nederlanden kan zich veroorloven zelfstandig de zondag te heiligen, ongeacht de opvatting van de zuider-buren.

Nu zal ik de laatste zijn die bezwaar heeft tegen rust of behoefte aan ónt-heiliging. Gaf men mij de macht tot een echte kalenderhervorming, ik zou alle éven dagen tot zondag verklaren en de overige tot snipperdagen. Maar voor bepaalde zaken van algemeen belang zou zowel de zon- als de snipperdagen beschikbaar moeten zijn. Want er zijn meer dingen heilig, dan wat in Genesis of Exodus staat aangegeven.

Nederland is op 5 mei 1945 bevrijd. Het is een datum die niemand vrijwillig heeft gekozen en waartegen men bij vrije keuze nogal gewichtige bezwaren zou hebben gehad. Sindsdien is de 5de mei onze nationale feestdag, en in direct verband daarmee is de avond van 4 mei onze nationale rouwdag. Het typeert ons volkskarakter en misschien ook ons klimaat, dat de feestelijkheden nooit zo erg uitbundig zijn geworden, terwijl de plechtige herdenking is uitgegroeid tot een traditie van wezenlijke waarde en toegewijde ernst. Valt nu de 5de mei op een zondag, dan is er dankzij de wijze bestedingsbeperking van onze overheid geen vraagstuk, want feestvieren mogen we tóch niet. Maar in dit jaar kan de 5de mei des maandags op de traditionele wijze doorgang vinden, dus niet; de 4de mei echter valt op zondag en daar-

mee is het probleem urgent!

De regering heeft resoluut een oplossing ge-forceerd en de rouwavond naar 3 mei verzet. Zo'n oplossing is natuurlijk excellent, maar de onderdaan zou toch wel prijs stellen op enige begrip. Welk element is er in de eerbiedige stilte, in de tocht naar de graven, in de kranslegging bij de monumenten, dat in strijd komt met de christelijke opvatting van de zondag? Verplaatsen de katholieken overal ter wereld Allerzielen soms ook, wanneer 2 november op een zondag valt? En mocht dat *niet* het geval zijn, waarover men moeilijk in twijfel kan staan, dan volgt daaruit consequent dat er in hún kring geen behoefte zal zijn om de nationale rouwavond aan de zondag te onttrekken. Men hoeft ook niet te denken, dat in de kringen van het vrijzinnig-protestantisme die noodzaak levendig wordt gevoeld. Over het buitenkerkelijk volksdeel kunnen we zwijgen: naar hun besef zou een zondag bij uitstek geschikt kunnen zijn voor een ernstige herdenking... Telt men deze heterogene groepen samen, dan heeft men zo'n slordige drie-kwart van ons volk, en denkkelijk wel méer. Het is dus duidelijk dat opnieuw, voor de zoveelste maal, een kleine minderheid haar wil heeft doorgedreven op gronden die niet alleen voor de overgrote meerderheid niet gelden, maar zelfs geen geldigheid verdienen.

Want men versta ons goed: de eerbied voor de overtuiging van andersdenkenden is een grondbeginsel van het humanisme, maar het is het enige grondbeginsel niet. Het recht op een zondag-in-eigen-stijl ten aanzien van de calvinisten is niet hoger dan het recht op een zondag-in-eigen-stijl van de niet-calvinisten. In zulke gevallen komt men in een beschaafd land onvermijdelijk tot een compromis; misschien kan men zelfs aan deze compromissen de graad van beschaving aflezen. Zo'n compromis kan uiteraard niets anders zijn dan een erkenning van beiderzijdse rechten en beiderzijdse begrenzungen. Een vijfde mei op zondag zou een *andere* vijfde mei moeten zijn dan op een doorde-weekse dag. Een vierde mei op zondag zou een *andere* vierde mei moeten zijn dan op een doorde-weeksedag. Maar door de datum te verschuiven vermijdt men het compromis terwille van iets dat verre daarbij ten achter blijft, een noodoplossing, een uitweg. De ongemotiveerde beslissing van de regering getuigt van ontstellend weinig begrip voor de overtuiging van die honderdduizenden in ons land, die de doden herdenking ervaren als een zinrijke traditie – op VIER mei.

G. STUIVELING

UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND — 13e JAARGANG NR. 7 — 29 MAART 1958

VERSCHIJNT OM DE VEERTIEN DAGEN

KRITISCH ALLERLEI

Mogen wij weer eens uitingen van twee geestelijken over het hedendaagse humanisme tegenover elkaar stellen? De eerste is van de welhaast beruchte ds. H. S. J. Kalf, die een permanente kruistocht houdt tegen het humanisme. Dat de man meent het zijn christenplicht te achten, tegen ongodsdienstigheid te moeten waarschuwen kunnen wij begrijpen. Dat hij daarbij voortdurend weer blijkt geeft van een ontstellend gemis aan de elementairste kennis van en over 't humanisme zij hem nog te vergeven. Dat hij echter ook onafgebroken het humanisme op leugenachtige wijze verdacht maakt nimmer! Staat er niet ergens in ds. Kalfs heiligste boek: „Laat Uw ja Uw ja, Uw neen Uw neen zijn”? Betekent dit niet, dat onwaarheid spreken volkomen in strijd is met de kern van het christendom? Dat ds. Kalf dit niet beseft kan men concluderen uit onderstaand citaat uit een verslag in „Het Arnhems Dagblad” van een lezing, die ds. Kalf hield voor de afdeling Arnhem van de Ned. Christen Vrouwenbond:

„Hij – de humanist – erkent niets wat de mens te boven gaat. Het hedendaagse humanisme ontleent de leidraad van zijn organisatie aan de kerk. Het heeft een kern van geestelijke leiders en vrijgestelde geestelijke verzorgers, die tot taak hebben huisbezoek te doen en zieken op te zoeken, waarbij zij dan de nadruk leggen op de adeldom van de mens, en het besef trachten wakker te houden, dat de mens onder alle omstandigheden van adel blijft. Waar de humanist dat kan, aldus spreker, daar gaat hij alles wat christelijk is belachelijk maken (spatiëring van ons, red.) Vooral het terrein van het openbare onderwijs moet gezien worden als de invalspoort van het humanisme.”

De tweede geestelijke is dr. A. v. d. Wey O. Carm., die in „De Tijd” een uitvoerig artikel schreef waarin hij trachtte „Nieuw licht op de verhouding natuur-genade” te werpen. Hij schreef o.m.: „Soms constateert men bij heidenen en humanisten meer waarachtigheid, levensernst, zedelijke bekommernis, rechtvaardigheidsbesef en mededogen dan bij menig christelijk-kerkelijke... Dit verschijnsel van geestelijk-zedelijke superioriteit van menig heiden en humanist tegenover vele kerkelijk-christenen brengt sommige gelovigen in verwarring”. Pater v. d. Wey nu tracht deze controverse tot een schijnbare tegenstelling terug te brengen door zijn mede-gelovigen er aan te herinneren, dat er nog zoiets als het „doopsel van begeerte” bestaat en dat zijns inziens „immers heidenen en humanisten reeds bij rij-

ping van hun zedelijke persoonlijkheid het doopsel der begeerte deelachtig kunnen worden. Zonder genade echter ontvangt men deze doop niet. Met dit doopsel van begeerte staan die personen reeds in de bovennatuurlijke orde, al mogen zij nog niet deelnemen aan de sacramenten”. En één van pater v. d. Wey's conclusies luidt: „Wanneer immers bovenstaande theologische visie juist is, dan kan ze een magnifiek middel worden om onze zienswijze en houding tegenover vele heidenen en humanisten te herzien”.

Uiteraard kunnen wij ons niet mengen in het (eventuele) theologische debat, dat pater v. d. Wey's beschouwingen kunnen uitlokken. Daarvoor is zijn zienswijze ons te vreemd, te ver verwijderd van ons eigen gedachten- en gevoelsleven. Maar welk een ontzaglijk groot verschil: de uiterst beëngde ds. Kalf, die eens een lesje heeft geleerd en niets anders kan dan dat herkauwen – zonder het ooit te verteren – en deze poging van dr. v. d. Wey om tot begrip van en voor humanisten te komen. Het is niet te geloven, dat beide geestelijken uiteindelijk uitgaan van één en hetzelfde evangelie...

Premier Nehroe heeft in het Indiase parlement meegedeeld, dat India de Britse regering heeft laten weten: „Handhaving van de Indiase diplomatieke vertegenwoordiging in de Rhodessische federatie heeft geen nut, omdat vertegenwoordigers van India nog steeds op grond van ras worden achtergesteld”. De Indiase persattaché in Salisbury Rao verklaarde onlangs, dat hij ongeveer 55 km. van Salisbury in een hotel, waarvan de eigenaar een blanke is, thee wilde drinken, maar dat hem was verzocht te vertrekken. De regering van Rhodesia bood naderhand wel haar excuses aan voor dit incident.

Het is misschien wel interessant om op te merken, dat ds. Kalfs geestelijke vrienden mede verantwoordelijk zijn voor deze en dergelijke waanzin...

Gemengde opvoeding brengt zeer ernstige bezwaren met zich mee en moet, zo mogelijk, worden vermeden”. Zo luidt de instructie van de Congregatie der Religieuzen in Rome met betrekking tot de gemengde opvoeding op katholieke scholen, en zij vervolgt: „Daar waar de omstandigheden het absoluut noodzakelijk maken dat jongens en meisjes samen les krijgen, moeten er zeer hoge eisen worden gesteld aan moraliteit en de ervaring van leiders en leerkrachten. Absoluut verboden zijn gymnastiekwedstrijden en spelen, waaraan leerlingen van tweeërlei kunne deelnemen.”

Katholiek Nederland zit kennelijk nogal in zijn maag met deze instructie, want in de rooms-katholieke „Gelderlander” lezen wij: „Eerst dachten wij een blad in handen te hebben zo ongeveer uit de jaren 1900” en verder: „Het is toch maar een rare schepping, die Onze Lieve Heer eertijds heeft gecreëerd uit een enkele vruchtbare goddelijke gedachte. Als Hij had geweten, hoe men... miljoenen jaren later bij monde van de Congregatie der Religieuzen het verschil tussen jongens en meisjes zou maken tot een aangelegenheid waarover wij ons als katholieken in een gemengd land tot de risée worden, dan zou Hij zich nog wel twee keer hebben bedacht.”

Soms moeten wij een vriend gelijkelijk geven die tot levensmotto heeft gekozen „De mens is gekker dan U denkt” en daarnaar zijn medemensens behandelt. Niet door hen voor „de gek” te houden, doch door hun handelingen met goedmoedige spot – toch resultaat van veel teleurstellingen – te beschouwen. Aan zijn opvattingen moesten wij denken toen wij lazen, dat artsen van de Amerikaanse luchtmacht vrijwilligers onder piloten een chemisch middel hebben toegediend, dat hen tijdelijk krankzinnig maakte. Dit om te onderzoeken hoe groot de kans is dat een vliegtuigbemanning een atoombom laat vallen als zij buiten zinnen mocht geraken.

Wij horen al onze vriend opmerken: „Het is helemaal niet nodig die piloten dat chemische middel toe te dienen, want... (vult u maar in). En het zal moeilijk zijn tegen hem te opponeren!”

Vijfeneenhalf miljoen werklozen in de Verenigde Staten, 550.000 in Canada, honderdduizenden hier, honderdduizenden daar, in ons eigen land ook al meer dan 130.000! Het begint er

angstig op te lijken, dat de economische ramp van 1929 zich zal herhalen in deze dagen. Het lijkt er zelfs op, dat bepaalde economieën gelijk krijgen met hun theorie, dat economische crises zich herhalen met de regelmaat van een uurwerk, dat wij mensen er machteloos tegenover staan.

Maar wij weigeren het met dergelijke opvattingen eens te zijn, hoezeer de feiten tegen ons lijken. Want het zou niet meer of minder betekenen dan een vergoddelijking van de maatschappelijke omstandigheden, die hun spel spelen met ons, mensen, als inzet. Maatschappelijke omstandigheden zijn nog altijd menselijke omstandigheden in de eerste plaats en hoewel wij zeker niet menen „dat de mens onder alle omstandigheden van adel blijft” – o, dominee Kalf (what is in a name?) – geloven wij toch, dat wij onze eigen levensomstandigheden in zekere mate kunnen beïnvloeden. Daarom zou het niet mogelijk zijn de maatschappelijke omstandigheden (onze omstandigheden) zo te corrigeren dat economische crises niet weerkeren of tenminste: niet in die hevige mate als tot dusverre?

Soms duiken berichten op, die in eerste aanleg vreemd, verwerpelijk, zelfs afstotend lijken, maar bij nadere beschouwing optimistische perspectieven openen. Zo dit bericht uit Moskou: Russische geleerden hebben de kop van een hond overgeplant op het lichaam van een andere hond en het dier zes dagen in leven gehouden. Het wonderlijke is, dat de hond met de overgeplante kop de speelsheid van een jong dier toonde. Het dronk water en reageerde op licht en donker.

Stel u eens even voor, dat dergelijke experimenten later ook gelukken bij mensen. Dan ziet het er voor sommige lieden lang niet meer zo somber uit.

VROEGE VOORJAARSAVOND

Het ongelezen boek viel bij hem neder,
Hij streek langs de oogen met een vage hand
En keek naar buiten: 't eerste lenteweder
betooverde het schemerende land.

Er was een waas van het aanvankelijk loover
Om het afzonderlijke, zwarte hout,
En iets als zoelte zweemde de avond over,
Maar waar de wind zijn vleugel sloeg was 't koud.

De lenten gingen en de lenten komen,
De wereld is een onvergankelijk oord,
Waaraan de harten, eenmaal opgenomen,
Niet meer ontwijken dan door de ene poort.

Waarom dan zich in dromen te vergeten?
Laat het boek ongelezen. Wie dien 't deert?
Er is maar één ding dat wij zeker weten:
Dat eens de lente ons nimmer wederkeert.

J. C. Bloem, uit „Verzamelde gedichten”, uitg. A. A. M. Stols, 's-Gravenhage 1953.

Nieuw-Guinea als wereldprobleem

Prof. Mr. B. V. A. Röling, *Nieuw-Guinea als wereldprobleem*. Van Gorcum & Co, Assen, 1958. 104 bl. Prijs f 4,90.

Dit boekje bevat een spontane reactie van de bekende hoogleraar in het Volkenrecht te Groningen, oud-lid van het „Neurenberg-tribunaal” voor het verre oosten te Tokio, en adviseur van de Nederlandse regering bij de Verenigde Naties, die zo zeer verontrust was door wat hij zag en hoorde op de XIIde Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, dat hij op de terugreis op de boot dit boekje grotendeels geschreven heeft. Mede daaraan ontleent het zijn levendigheid en zijn spanning.

De schrijver is tot de overtuiging gekomen, dat de huidige Nederlandse „positie juridisch zwak gefundeerd, economisch niet uitvoerbaar en humanitair niet dwingend is, terwijl zij internationaal-politiek rampzalige gevolgen in zich bergt.” Bovendien is hij van mening, „dat er een kloof bestaat tussen de houding van de Nederlandse regering en de opvattingen levend bij de meerderheid van de Nederlandse bevolking.” En dat de irrationele factor, die het besef van de — te verliezen of reeds verloren — prestige vormt, een oplossing van de N.G.-kwestie zou kunnen verhinderen. Schr. wil, dat de Nederlandse regering tot een vreedzame en definitieve oplossing van het geschil komt, waarbij de overdracht van de soevereiniteit aan Indonesië „niet is uitgesloten.”

Het moet van grote betekenis worden geacht, dat iemand van zijn kaliber en functie zich bewust voor deze oplossing van het conflict inzet. Men behoeft het met Prof. Röling niet eens te zijn om voor zijn optreden waardering te hebben. In een levende democratie kan ook het gewone volk het oordeel van deskundigen niet missen. Merkwaardig is in dit verband, dat het dagblad „Trouw” aan bovenbedoeld geschrift een hoofdartikel wijdt onder het opschrift „Smadelijke vragen” (18 febr. 58). Het blad verklaart het onbegrijpelijk, dat de regering de schrijver „al die jaren heeft geduld” bij de Verenigde Naties. De beschuldigingen aan zijn adres luiden:

1. „De volstrekt normloze en on-etische houding van de schrijver.”
2. „De belangen der Papoea's worden gezien als een kwestie van technische en economische hulp,” terwijl deze allereerst „een zaak van godsdienst en cultuur” zijn.
3. „We (Red. „Trouw”) hebben zelden een droeviger staaltje van „koloniale” mentaliteit in de slechtste zin van het woord gezien.”

Merkwaardig is, dat mensen zó zeer alleen vanuit hun eigen gezichtspunt kunnen oordelen, dat zij dat van de tegenstander blijkbaar niet in zich kunnen opnemen en daardoor ook slechts een karikatuur van hem bestrijden. Prof. Röling spreekt vanuit andere normen en een andere etiek dan „Trouw”, hij ziet de belangen van de Papoea's anders dan dit blad.

Over zending en missie schrijft hij: „Er is een tijd geweest, dat voorstanders van Nederlands gezagspositie in Nieuw-Guinea een beroep deden op de belangen na zending en missie. Sinds de Oproep van 27 juni 1956 van de Generale Synode der Nederlands Hervormde Kerk, de Brief, van de Quakers aan de Nederlandse regering van 20 dec. 1956, en de uitspraak van Mons. A. Thijssen, apostolisch vicaris van Midden-Flores, van 31 januari 1957, behoeft er nauwelijks aan getwijfeld, dat de belangen van zending en missie in Azië beter gediend zijn door de verdwijning van Nederland uit Azië als politieke machtsfaktor” (bl. 93) De zaak „van godsdienst en cultuur” wordt dus door Prof. Röling geenszins vergeten, hij ziet die slechts anders dan „Trouw.” Hij staat echter skeptisch tegenover het argument van spoedig zelfbeschikkingsrecht

van de Papoea's; dat eerst na zéér lange tijd verwerkelijkt zou kunnen worden en tegenover de gedachte, dat verantwoordelijkheid voor de Papoea's handhaving van de Nederlandse soevereiniteit over Nieuw-Guinea zou betekenen.

Hij schrijft:

In onze koloniale geschiedenis is bijzonder weinig wat erop wijst, dat vroeger die verantwoordelijkheid ook werd gevoeld. Zelfs in de jaren 1947 v.v., toen een bijzondere positie voor Nieuw-Guinea werd gewenst, werd niet een beroep gedaan op onze taak ten aanzien van de Papoea's, maar werd gedacht aan onze verantwoordelijkheid ten aanzien van de Indo-Europeaanen. Men dacht aan het land van de Papoea's als geschikt een veilige haven te zijn voor dege-

Automatisering en recreatie

Op initiatief van het N.C.C., het Nationaal Overleg Gewestelijke Cultuur, de Ned. Jeugdgemeenschap en het Nederland-Amerika-instituut werd onlangs een bijeenkomst gehouden, waar de heer Morris L. Ernst uit de Verenigde Staten sprak over „Automatisering en recreatie.” Een beknopt verslag van deze lezing troffen wij aan in het tijdschrift „Volksopvoeding” van augustus 1957 (Uitgave J. B. Wolters, Groningen).

Automatisering en „electronics” hebben in Amerika, dat door zijn grote materiële welvaart de jaloezie van de andere volkeren opwekt en daarmee zijn eigen schuldgevoel tegenover de rest van de wereld voortdurend groter voelt worden, een revolutie verwekt, waarvan de gevolgen wellicht pas over 20 jaar voor iedereen volkomen duidelijk zullen worden, voornamelijk door het teruglopen van de arbeidstijd, die dan wellicht nog slechts 30 uur per week zal bedragen. Maar het is een revolutie, die zeker niet alleen nadelen met zich brengt.

Gedurende de 70-urige werkweek, die rond 1900 gebruikelijk was, bestond er volstrekt geen relatie meer tussen zoon en vader; de vader kwam des avonds zo moe van zijn werk terug, dat het gezin hem niet meer kon interesseren. Wel was er een sterke relatie moeder-dochter in huishouding en kinderverzorging. Terwijl de techniek de directe relatie van moeder en dochter verstoortte, doordat de vrouwen en meisjes naar verschillende werkzaamheden uiteen gingen, werd de relatie vader-zoon in de vrije tijd pas weer mogelijk, evengoed als de relatie moeder-dochter zich daarin herstelt.

De automatisering maakt het ontstaan mogelijk van wat spr. noemt „the first mass democratic renaissance”: de eerste massale renaissance, waarvan in principe iedereen kan profiteren. De doem van de kaste werd opgeheven: iedereen kan alles bereiken, waartoe zijn gaven hem in staat stellen. Hij kan ervan dromen en hij heeft het recht in de pogingen om die droom te realiseren te mislukken en op het zelfde of op een willekeurig ander terrein opnieuw te beginnen. Who fails has a right to start again, wie faalt heeft het recht opnieuw te beginnen. Hij moet de oorzaak van zijn mislukkingen bij zichzelf zoeken, niet meer bij een macht, die hij niet kan beïnvloeden. De vrije tijd verschaft hem in principe de gelegenheid op zijn fouten terug te komen.

Buitenlanders vergissen zich, wanneer zij menen, dat de Amerikaan de materiële welvaart aanbidt: hij heeft verering voor hen, die in staat zijn zich de welvaart te verwerven.

Mede uit walging jegens de moderne, overge-mechaniseerde produktiemethodes, waarin allen min of meer betrokken worden, ontstaat de be-

nen, die in de nieuwe Indonesische staat niet zouden mogen of niet zouden willen leven. Eerst toen deze veilige-haven-gedachte niet voor verwerkelijking vatbaar bleek, kwam de gedachte aan het zelfbeschikkingsrecht van de Papoea's in het centrum der belangstelling. De genese (wording) van dit etisch-juridisch standpunt is dus niet onbedenklijk.”

Om tweërlei reden is het nuttig om niet alleen de brochure van Prof. Röling in ogen-schouw te nemen maar ook de kritiek van zijn felste tegenstander in deze bespreking te betrekken. Ten eerste om de zaak zelf, die beter gediend is door een belichting van meerdere kanten dan door een éézijdige; ten tweede omdat hierdoor de argumentatie-, motiverings- en bestrijdingsmethoden t.a.v. zulk een belangrijk politiek geschilpunt op de voorgrond komen. En deze verdienen niet minder de aandacht dan de zaak waarom het geschil gaat. J. B. MEIJER.

hoeft om in de vrije tijd scheppend werkzaam te zijn. In 10.000.000 gezinnen bevinden zich volledige uitrustingen voor handenarbeid; 200.000 mensen maken hun eigen boten. Tot in de hoge standen toe maken vrouwen en meisjes veelvuldig de eigen kleding. De naaimachine, die vroeger louter een nuttigheidsding was, is nu met 20 à 30 verschillende werkmogelijkheden mede een instrument van de vrijetijdsbesteding geworden, voor alle standen.

Volgens spreker heeft de automatisering en de daaruit voortgekomen stoffelijke welvaart ook de houding ten opzichte van de religies beïnvloed. Voor hen, die 70 uur per week moesten werken, was het vooruitzicht op de hemel een verrukking. Maar de bedreiging met de straffen der hel verloren hun kracht, toen het mogelijk bleek op aarde een stuk geluk te verwerven. Het is echter merkwaardig, dat toch geen verval naar „hard-boiled” materialisme optreedt. Amerika besteedt meer geld aan muziek dan de rest van de wereld tesamen. Aan klassieke langspeelplaten wordt in Amerika meer geld besteed dan aan de meest geliefde sport: baseball! En op allerlei gebied is er een duidelijke verschuiving van het passieve toehoren naar de activiteit: from audience to participation.

En van de grote kwalen in het huidige Amerika bestaat in de macht van „Madison-avenue”, de straat, waar vrijwel alle grote reclame- en advertentie-firma's gevestigd zijn. Per jaar worden 11 biljoen dollars aan reclamedoel-einden besteed, d.w.z. aan de heilloze methode van overreding door herhaling van namen en leuzen. Maar deze massificatie wordt tegenge-werkt in de vrije tijd, waar juist de uitwerking van het „do it yourself” tot de nodige individuele verscheidenheid voert.

De behoefte aan individuele vrijetijdsbesteding heeft er o.a. toe geleid, dat vele kerkge-nootschappen overgingen tot het stichten van recreatiegebouwen, van 6 tot 8 verdiepingen hoog. De vele vrije tijd brengt de mensen er ook toe buiten de grote steden te gaan wonen: de trek naar de stad is omgeslagen in de trek naar het platteland, waar men nog wel de gelegenheid heeft zijn vrije tijd goed te besteden. Van alle Amerikanen eten 65% nog steeds de groenten, die ze zelf verbouwd hebben.

Het bestaan van meer dan 10.000 verbonden van onderwijzersverenigingen en verenigingen van oudercomité's, d.w.z. van mensen die zich bezinnen op de waarden van de opvoeding van de kinderen (vroeger bij gebrek aan vrije tijd onbestaanbaar), is een hoopvol symptoom in een tijd, waarin de strijd tussen kwaliteit en kwantiteit beslecht lijkt te worden ten voordele van het slechtste.

J. P.

Met het Humanisme „de boer op”?

Ik was er, geloof ik, die zondagochtend, in mijn spreekbeurt, in geslaagd om m'n toehoorders iets van het belang van een krachtig humanisme in deze wereld te laten zien en te laten doorvoelen. Je merkt dat zo, aan die instemmende gezichten. Je vertelt als spreker eigenlijk niets nieuws. Je brengt alleen onder woorden, wat de toehoorders al lang weten. Je spreekt alleen hun eigen gedachten uit. Je doet niet anders dan vorm geven aan dat, wat ook de anderen bezielt.

Het is, geloof ik, ook niet nodig dat een spreker op een bezinningsbijeenkomst nieuws vertelt. Hij is er niet in de eerste plaats op uit om zijn toehoorders iets te leren. Daarvoor kunnen ze beter naar een Volksuniversiteit gaan. Hij wil vertolken, uitzeggen, wat in hemzelf, maar ook in de anderen, leeft. Alleen krijgen hun, nog wat vaag gebleven gedachten, in zijn woord vastere vorm.

Nee, zegt u nu niet, dat dan zo'n bezinningsbijeenkomst maar weinig betekenis heeft; als je er toch niet anders hoort, dan wat je eigenlijk al weet! Wij mensen hebben er behoefte aan om onze ideeënwereld gezamenlijk te beleven. Wij vinden het ook prettig te ervaren dat anderen net zo denken en voelen als wij. We ondergaan het als een verrijking als onze eigen diepste gedachten bijna tastbare vorm krijgen in het woord van de ander. In zijn woord herkennen we onszelf en worden we ons eerst recht van onszelf bewust. Zo is 't mij meermalen overkomen: als ik voor buitenkerkelijken over het humanisme sprak, dat men blij verwonderd uitriep: — Maar als het dat is, wat men humanisme noemt, wel, dan ben ik altijd humanist geweest! — Het was geen nieuws, dat ik hen vertelde, maar het meest wezenlijke van henzelf, dat wat zij altijd al hadden gedacht en gevoeld.

Zo was het ook op die zondagmorgen. We hadden het over het belang van een krachtig humanisme voor deze wereld. En er was die wondere geestesgemeenschap ontstaan. Die van: Ja, zo denk ik er ook over; zo voel ik het ook! Het was niet alleen mijn overtuiging, maar ook die van de anderen, dat het humanisme heeft te zijn een bezielende en vernieuwende kracht in de wereld. On s antwoord op de uitdaging van deze tijd.

Ontmoetingen over Humanisme (VIII)

Heb ik er toen zo'n vreemde draai aan gegeven? Zo, dat ik de geestesgemeenschap op eens met verscheidenen van mijn gehoor verrok? Ik ben gaan spreken over de noodzaak om dit humanisme te gaan verbreiden. Om het te gaan brengen aan al die andere buitenkerkelijken, die er nog niet van weten. Om hen te gaan opwekken samen met ons de taken te volvoeren, waarvoor het humanisme ons stelt. — En toen was ik op eens het contact met verscheidenen van mijn gehoor kwijt.

Eén bracht het onder woorden: — Maar wat wilt u dan! —, riep hij uit. — Wilt u dan, dat ik met mijn humanisme, dat mij zo heilig is, de boer op ga? —

Ik heb daar eerlijk toch maar één antwoord op kunnen geven, namelijk: — Ja! Dat zou ik inderdaad willen. Dat u met uw humanisme de

boer op gaat. En juist omdat het u zo heilig is. Daarom moogt ge het niet voor uzelf alleen houden. Daarom moet ge ervan aan anderen meedelen. En, omdat de wereld wat meer humanisme zo broodnodig heeft! Daarom bent ge niet klaar, met het alleen voor uzelf te belijden. —

Tegen een dominee heb ik 't nog eens anders moeten zeggen. In zijn taal. — Waaraan ontleent u eigenlijk het recht om u met de buitenkerkelijken te bemoeien? —, vroeg hij mij. — Voor ons is dat anders —, vervolgde hij. — Wij hebben een zending te vervullen —, ge ver-

gist u, dominee —, heb ik toen moeten zeggen. — Ook wij hebben in deze wereld een zending te vervullen. Wij voelen ons geroepen — ik weet niet door wie of wat, maar het is in mij — om in deze wereld het menselijke te ontplooiën en te versterken. —

Ik zou nog best even in de domineestaal willen doorgaan en zeggen: Het humanisme is niet alleen een zaak, die moet worden bestudeerd. Het moet ook worden beleeden en... verkondigd. Verkondigd, o zeker, alleen aan die het horen wil en die er iets van zichzelf in terugvindt. Maar die zijn er velen, en die moeten er dan ook van horen!

Nu hoop ik alleen, dat ik niet met te veel van mijn lezers de geestesgemeenschap heb verbroken. Dat zou kwalijk zijn, in een periode waarin het Verbond er op uit is om zijn ledental te vergroten. Om de taken, die uit het humanisme voortvloeien beter te kunnen vervullen, weet u?

Ja, laten we toch maar met ons humanisme „de boer op” gaan!
C. H. SCHONK.

Een woord tot bezinning

Bertrand Russell, de bekende Engelse filosoof, schrijver over maatschappelijke vraagstukken, humanist en winnaar van de Nobel-prijs, heeft enige tijd geleden in het weekblad de New Statesman een open brief aan Eisenhower en Chroesjtsjow gericht, waarin hij tracht een weg aan te geven om uit de gevaarlijke oost-west-spanningen te geraken. Humanisten weten hoe moeilijk het is mensen uit hun heilige huisjes of onheilige vestingen te doen treden, zelfs wanneer dit voor hen levensnoodzakelijk is. Hun geloof of ideologie houdt hen dermate omsloten, dat zij alleen het eigen standpunt als gerechtvaardigd, zedelijk juist of zelfs edel kunnen en moeten zien en het tegengestelde als immoreel of zelfs misdadig. Welnu, zegt Russell: het is „niet nodig dat de ene of de andere partij haar geloof opgeeft. Het is alleen nodig dat zij hun pogingen om hun geloof met geweld van wapenen te verbreiden opgeven.” Verschil van politiek-maatschappelijke ideologie behoeft niet oorlog te betekenen. Zo min als verschil van godsdienst in onze tijd (godsdienst-oorlog tot noodzakelijke konsekwentie heeft. Er is een tijd geweest, waar zelfs afwijkingen van de ware godsdienstige leer een uitroeiingsoorlog tot gevolg hadden (Albigenje).

Alvorens verder te gaan merk ik op, dat Russell anti-Russisch is, zoals degenen die hem voor enige jaren te Amsterdam hebben horen spreken, zich nog goed zullen herinneren.

Chroesjtsjow en Dulles hebben beiden op Russells voorstel geantwoord. De eerste wil een poging tot regeling der geschillen, de tweede heeft volgens de Toestand-schrijver van de NRC van 11 febr. '58 — geantwoord: „Het geloof van de Ver. Staten is gegrond op de leerstukken van de zedelijke wet. Dit geloof... verwerpt de oorlog, behalve in „zelfverdediging.” De sowjetunie gelooft in geweld. „Dit geloof is inherent na het Russische communisme” en dit deel van hun geloof moet worden „opgegeven.”

De Toestand-schrijver van de NRC merkt naar aanleiding hiervan op: „Maar de moeilijkheid is, dat Chroesjtsjow ook gelooft het gelijk aan zijn kant te hebben. Het gebruik van geweld, dat volgens onze zedeleer ongeoorloofd is (behalve in geval van zelfverdediging), is volgens de communistische zedeleer geoorloofd wanneer daarmee een goed doel gediend wordt. „Het doel heiligt de middelen” is een advies dat geen monopolie van het communisme is. Ook onze, zogenaamde christelijke beschaving heeft er — en niet alleen in gevallen van zelfverdediging — ruimschoots van gebruik gemaakt. Daarom is het begrijpelijk wanneer wij wel eens door anderen van schijnheiligheid worden beschuldigd.”

Dat ook de éne partij meestal agressie noemt wat de andere als zelfverdediging betitelt en omgekeerd, laat de Toestand-schrijver onbesproken. Zijn konklusie is, dat „ideologische co-existentie” onmogelijk is. „Als we over ideologische kwesties gaan praten, zijn we nooit uitgepraat. Dat komt omdat we dan finaal langs elkaar heen praten. Willen wij echter een praktisch akkoord bereiken, dan mogen er dus geen ideologische of morele elementen in de discussie gemengd worden. Dat zou de poging tot akkoord bij voorbaat tot mislukking doemen.” Hij acht dus alleen een gesprek over de praktische geschillen mogelijk, waarbij hij als voorwaarde stelt, dat het gegeven doel de risico's van het geweld niet meer loont, welke stand volgens hem „al lang bereikt” is.

Dit bezadigde woord van de Toestand-schrijver lijkt mij de zaak, waarom het hier in eerste (niet de enige!) instantie gaat, juist te stellen dan meestal geschiedt. Ik zou dit standpunt in het algemeen aldus willen samenvatten: Niet van de ander eisen een geloof of ideologie, hoe archaisch of dogmatisch en verkeerd men die ook vindt, op te geven, maar een modus vivendi zoeken, waarbij de verschillende partijen op hun verschillende wijzen in de praktijk naast elkaar kunnen leven. En waarbij op de duur mogelijkheden kunnen ontstaan om met elkaar te leven, mede in onderlinge concurrentie en pogingen elkaar voorbij te streven.

Dat deze praktijk ontzaggelijke moeilijkheden zal opleveren, beseft ieder. Maar indien men bedenkt, dat het alternatief een atoomoorlog zou kunnen zijn, beseft men tevens dat de inzet om dit te vermijden nauwelijks te groot kan zijn. En bovendien: is niet alle theorie en zijn niet alle goede bedoelingen moeilijk te verwerkelijken?
J. B. MEYER

LANDDAG II MEI

De voorjaarslanddag van de Humanistische Stichting Socrates wordt dit jaar gehouden op zondag 11 mei in de gebouwen van de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort en heeft als onderwerp:

Psychologie en Humanistisch mensbeeld

spreker: Prof. Dr. T. T. ten Have
voorzitter: Prof. Dr. G. Stuiveling
Aanvang 10.30 uur, sluiting 16.15 uur.
Kosten: f 3.—; voor donateurs en contribuanten f 0.60 (alles incl. koffie en thee).
Een lunch kan geserveerd worden voor f 2.60 p.p. incl. Aanmelden en inlichtingen:

HUMANISTISCHE
STICHTING
SOCRATES
Oudegracht 152, Utrecht

Jenny en de Nederlandse speelfilmproductie

Er is de laatste tijd nogal wat te doen geweest over de Nederlandse speelfilmproductie. De Open Brief van enkele filmcritici, waarin de noodkreet werd aangeheven: „Geef de Nederlandse documentaristen een kans of stop, als dat niet mogelijk is, terwille van het publiek, de film, de reputatie van onze acteurs en actrices en het geld, dat op andere wijze beter gebruikt zou kunnen worden, voorlopig tenminste de speelfilmproductie” is als een bom ingeslagen en heeft vele (niet altijd op hoog peil staande) reacties gewekt. De open brief was in felle bewoordingen gesteld, inderdaad, maar wat is het nut van een dergelijke verklaring als hij niet onomwonden zegt waar het op staat? En wat is het nut van een Nederlandse speelfilmproductie, al of niet continu, als hij niets anders oplevert dan infantiele onbenulligheden à la „Willem Parel” en „Kleren maken de Man”? Waarlijk, er viel op enkele heel zeldzame uitzonderingen na, niet anders dan slechts van de Nederlandse speelfilm te vertellen. Nu kan men natuurlijk weer eens komen aandragen met die befaamde traditie, die de Nederlandse film niet zou hebben. Ja, dat zeggen we nu al dertig jaar! En een traditie moet ergens beginnen, die kan bij wijze van spreken morgen beginnen, zeker bij een zo jonge kunst als de filmkunst. Het wordt hoog tijd dat hij begint.

Nu wil het toeval, dat het jaar 1958 het vruchtbaarste jaar in de Nederlandse speelfilmproductie belooft te worden. Niet minder dan zes films staan er op stapel: twee geregisseerd door de Italiaanse regisseur Lattuada (een ervan wordt op Terschelling gemaakt naar het boek „Sil de Strandjutter”), twee waarin bekende cabaretiers de hoofdrol vervullen (resp. Wim Kan en Tom Manders), een naar het boek van Antoon Coolen „Dorp aan de Rivier” onder regie van Fons Rademakers en een onder regie van de documentarist Bert Haanstra. De zevende Nederlandse film van 1958, „Jenny”, staat niet meer op stapel, die is al uitgeko-

*Ko van Dijk en
Ellen van Hemert
als vader en dochter
in JENNY*

men. Eigenlijk is het een re-make van de oude Duitse film „Acht Mädel im Boot”, vernederlandsd door televisie-regisseur Willy van Hemert. Dat vernederlandsen bestond voornamelijk uit het inlassen van enige „Einlagen” (waarom zouden we de Germaanse terminologie niet aanhouden, Erich Waschneck, de Duitse regisseur die „Acht Mädel im Boot” maakte, heeft zich nooit afkerig van de groot-Germaanse gedachte getoond) in het allermagerst scenariootje, waaraan overigens (hoe is het mogelijk!) niet minder dan vier mensen, drie Duitsers en één Nederlander, hun krachten hebben gewijd. Omdat de geschiedenis van het meisje Jenny, dat slag is in een damesroeiploeg, een kind verwacht en daarom een beetje ruzie krijgt met haar vriendje, nooit een film van anderhalf uur zou kunnen vullen, worden we in bovengenoemde „Einlagen” op V.V.V.-manier geconfronteerd met de Amsterdamse grachten, Schiphol en het Amsterdamse nachtleven. De cultuur komt er ook nog bij te pas: de kibbelende gelieven maken afspraakjes in het Rijksmuseum en voor het Concertgebouw, en het is natuurlijk erg fijn om de Nachtwacht weer eens te zien. Het is eigenlijk een bewonderenswaardige prestatie om zoveel van Amsterdam te laten zien, zonder ook maar een sikketje van de sfeer van die stad op te roepen.

Ja, wat moet men eigenlijk van „Jenny” zeggen. Dat hij in kleuren is gemaakt, dat men er zich gruwelijk bij verveelt en dat Kees Brusse weer eens toont dat hij een acteur is, die gevoel heeft voor het film-medium en waarschijnlijk hele goede dingen zou kunnen doen als hij geleid werd door een goed regisseur. Dat is eigenlijk alles, want de film „Jenny” haalt nauwelijks het peil, waarop critiek mogelijk is. Het is jammer, dat het Nederlandse filmjaar zo slecht moest beginnen, maar bij de films die op stapel staan zijn er gelukkig twee, die hoop en verwachtingen wekken. Dat zijn de film die Fons Rademakers maakt naar Coolen's „Dorp aan de Rivier” en Bert Haanstra's film, die in het waterdorp Giethoorn speelt en een ruzie tussen twee fanfarecorpsen tot onderwerp heeft. Beide regisseurs hebben de hulp ingeroepen van befaamde vakbroeders uit het buitenland, respectievelijk van de Zweed Ingmar Bergman (maker van „De Spullebaas”) en de Engelsman Mackendrick, („Whiskey Galore” en „The Man in White Suit”).

Het is bijzonder plezierig, dat zowel Bergman als Mackendrick voortkomen uit de documentaire school, want die kant moet het in ons land toch echt op. We hebben tenslotte onze wereldberoemde documentaristen niet voor niets. **WILLY BERG**

Gezin en criminaliteit

Sinds lang wordt er in wetenschappelijke kringen gediscussieerd over de oorzaken van criminaliteit en het aandeel, dat erfelijkheid en milieu hierin hebben. Een belangwekkende beschouwing over dit onderwerp verscheen onlangs in de „Science News Letter” (no. 3, 1957). De auteur, dr. Claire Russell, wijst hierin op de betekenis van goede verhoudingen in het gezin voor de harmonische ontwikkeling van het kind.

„De meeste ouders zijn verrast door het gedrag hunner kinderen, dat toch een direct uitvloeisel is van hun eigen bewuste of onbewuste wensen. Maar dit juist zien ze zelf niet in! Alles hangt ten nauwste samen met de verhouding tussen de ouders onderling; hoe gelukkiger de ouders met elkander zijn, des te beter is het voor hun nageslacht! Maar wanneer de heers-en-onderwerp-relatie tussen de ouders er één is, waarin aan beide zijden vrees en woede moeilijk in evenwicht kunnen worden gehouden, kan elke ouder beide, aanval en ommekeer, naar het kind verplaatsen resp. op het kind afwentelen. Elke ouder wil gaarne proberen het kind tussen zich zelf en de partner te schuiven en het te gebruiken

als een wapen of als een zondebok in hun voortdurend conflict.

Wanneer een ouder een kind tracht te overheersen resp. in zijn macht wil hebben, hetzij door streng tegen hem op te treden, hetzij door zoetsappig tegen hem te zijn, dringt men hem een stug „gedragspatroon” op en staat men zijn onafhankelijke ontwikkeling in de weg. In dit geval heeft het gedrag van het kind niets weg van dat van een „onderworpen”, het kan juist de vorm aannemen van een „compulsive rebelliousness” (rebellie). Het slechte gedrag van het kind komt dan noodwendig tot uiting en het onttrekt zich aan een controle resp. beheersing door het verstand. Men kan het kind m.a.w. niet meer verstandelijk benaderen. Hij reageert op alle „autoriteit” met rebellie en agressie. Ook uit andere onderzoeken is gebleken, dat het gedrag van een kind min of meer (bewust hetzij onbewust) wordt opgedrongen door de ouders. De verhouding der ouders onderling schijnt de grootste rol hierin te spelen. Een slechte verhouding tussen man en vrouw kan het kind zodanig beïnvloeden, dat het opgroeit tot een delinquent. Ouders let eerst op u zelf en dan pas op uw kinderen.”

Rectificatie

Pater Remmerswaal maakt mij opmerkzaam op twee punten:

1. Ik had geschreven, dat volgens pater R. de zin „dat humanisme goed is, christendom pet” in alle humanistische uitgaven telkens om de hoek zou komen kijken. Letterlijk schreef pater R. evenwel „Heel bescheiden komt deze zin telkens om de hoek kijken in humanistische uitgaven” (dus niet in alle!)

2. Pater R. deelt mede, dat ik een andere zin in Actie Radius verkeerd heb opgevat. Er staat: „Als je je geloof er bij laat hangen, dan trap je achteloos een medemens het luchtruim in, hij wordt een dwalende satelliet. Tussen Christendom en niets”. Met dat niets wordt niet het humanisme bedoeld; dit zelf beweegt zich volgens Pater Remmerswaal juist als een dwalende satelliet tussen Christendom en niets (het nihilisme), waarvan acte. **J. v. P.**

IK denk er ZO over

De humanist en zijn vaderland

Het feit, dat de redactie het ingezonden stuk van mr. F. Doeleman, in Mens en Wereld van 1 februari 1958, dat een antwoord bevatte op de brief van de heer Hein Herbers, volledig plaatste, geeft mij de overtuiging dat zij het opgeworpen vraagstuk belangrijk genoeg achtte om in discussie te brengen.

De heer Doeleman vraagt in zijn artikel om feiten, of liever gezegd om staving van feiten, of nog beter: hij zou graag zien dat de heer Herbers zijn stoutmoedige beschuldigingen aan-nemelijk maakte. Er wordt in het artikel van de heer Doeleman ook gesproken over soldaten, goede soldaten wel te verstaan. Ik zou willen vragen, wat bedoelt de heer Doeleman met goede soldaten? Hier wordt dan de Pruisische soldaat met zijn overspannen nationalisme, zijn behagen in het hanteren van wapengeweld enz., geplaatst tegenover de Europese krijgsveldiaar die het Europese belang dient en dus beter moet zijn. De Pruisische soldaat heeft van Europa gedurende een periode van vijf jaar een puinhoop weten te maken. Deze puinhoop is inmiddels opgeruimd maar tijdens het opruimen is men alweer ijverig begonnen met de voorwaarden te scheppen voor een nieuwe, nog grotere (en radioactieve) puinmassa. Europa is genoodzaakt zijn veiligheid te verzekeren zal men zeggen, best, natuurlijk, maar met welke middelen moet zij dat doen? Met goede, democratische soldaten? Ja, zegt de heer Doeleman, maar hij vergeet waarschijnlijk dat ook deze „goede” soldaten evenals de Pruisische, opgeleid worden in het hanteren van moordwerktuigen en dat deze moordwerktuigen in laatste instantie zullen worden aangewend en dat ze na gebruik eveneens een berg van ellende, wanhoop en haat zullen achterlaten.

We zijn er rijkelijk laat mee, maar inderdaad zullen we de problemen van macht en geweld opnieuw moeten doordenken. Al denken de zullen we dan helaas tot de conclusie komen dat de huidige denkwijze over dit probleem in één woord funest is. Dit blijkt uit de feiten. U zult het met me eens zijn dat een volk behoorlijk onderwijs moet krijgen. Er moeten voldoende scholen zijn en voldoende onderwijzers om de kinderen in die scholen les te geven. Nu is het nog steeds zo dat het aantal scholen onvoldoende is en dat er niet genoeg onderwijzers zijn. Er zijn zelfs dorpen waar de kinderen eenvoudig geen onderwijs krijgen, omdat er geen onderwijzers zijn. En als dan een Kamerlid aan de Minister van defensie vraagt de mogelijkheid te openen om op ruime schaal uitstel van dienstplicht te verlenen aan onderwijzers, dan durft

de Minister rustig te antwoorden: „Het is de ondergetekende niet bekend dat door recente weigering van verzoeken om uitstel op bepaalde scholen een ernstige noodtoestand is ontstaan”. Intussen blijft de wantoestand bij het onderwijs, ook bij het middelbaar, rustig voortbestaan. Nu wil ik niet beweren dat die noodtoestand ineens uit de wereld zou zijn wanneer alle onderwijzers uitstel van dienstplicht zouden krijgen, integendeel, maar de nood zou hierdoor zeker enigszins gelenigd worden.

Uit een en ander moet de gevolgtrekking gemaakt worden dat de regering(en) het belangrijker acht(en) de bewapening nog meer op te voeren, terwille van onze „veiligheid”, dan meer scholen en huizen te bouwen en de mensen geestelijk weerbaar te maken tegen een eventuele vijand. Geestelijke weerbaarheid die zo oneindig veel meer waard is dan een tactische luchtmacht en parate divisies. Het geld dat nu gestoken wordt in straaljagers enz. wordt onherroepelijk onttrokken aan scholen- en woningbouw.

Het is jammer, dat de heer Doeleman zijn vertrouwen, ik meen dit althans uit zijn artikel te moeten opmaken, blijft stellen op een mili-

Het conflict Nederland-Indonesië

Blijkens het uitvoerige artikel in M & W. van 15 februari '58 behoort de heer D. M. G. Koch tot die groep van Nederlanders, die de mening is toegedaan, dat een betere verstandhouding tussen Nederland en de Centrale regering van Indonesië bereikt kan worden door het voeren van besprekingen, met het vooropgezet doel Nieuw Guinea aan Indonesië af te staan als zoenoffer voor de grote schuld, die Nederland nog steeds heeft ten aanzien van het Indonesische volk.

Maar nog kort geleden kwam over de radio de verklaring, namens de Indonesische regering, dat Nieuw Guinea niet het enige wrijfpunt was en dat in elk geval ook een einde gemaakt moest worden aan de economische suprematie van de Nederlanders in Indonesië. Van onderhandelingen kan alleen resultaat verwacht worden als men kan aannemen, dat de wederpartij te sluiten overeenkomsten wil en kan naleven.

„Na de overdracht van de soevereiniteit in 1949, waarbij Indonesië zijn zelfstandigheid verwierf, heeft Indonesië steeds de mensenrechten opnieuw geschonden evenals de internationale rechtsregels”. Aldus minister Klompé in haar antwoord in de Eerste Kamer aan mej. Mr. Tjeenk Willink.

Gezien deze ervaring heeft de Nederlandse Regering terecht verklaard op het ogenblik geen heil te zien in het aanknopen van nieuwe onderhandelingen.

Er is door Indonesië niet gestreefd naar eerlijke samenwerking en speciaal president Soekarno heeft geen gelegenheid voorbij laten gaan om haat te zaaien, een houding, die wel zeer weinig past bij de waardigheid van een staats-hoofd.

De voorlichting, die de heer Koch ons geeft is weinig objectief, en als hij stelt dat er alleen een verschil in hardheid is tussen het Japanse en het Nederlandse bestuur, is hij zonder meer onrechtvaardig, terwijl hij geen onkunde tot zijn verontschuldiging kan aanvoeren, gezien zijn langdurig verblijf in Indonesië.

Lezingen voor de radio

30 maart (VARA) 9.45 uur:

Dr. J. C. Brandt Corstius
„Ook Uw stem werd geteld”

7 april (VARA) 9.45 uur:

Dr. J. P. v. Praag
„Humanisme voor de jongeren”

13 april (VARA) 9.45 uur:

Mr. H. B. J. Waslander
„Van denken veranderen”

14 april (AVRO) 15.15 uur:

Dr. L. van Gelder
„De opvoeding in de school”

De tekst van deze lezingen is verkrijgbaar bij het Humanistisch Verbond, Oude Gracht 152, Utrecht door storting of overschrijving op giro nr. 30.49.60 of door insluiting van f 0.25 aan geldige postzegels.

tair apparaat, dat, mocht het eenmaal in werking komen en dus ingezet worden tegen een vijand die dezelfde middelen bezit, de ondergang en vernietiging van alles wat goed is zou betekenen.

Wat dus nodig is, is een nieuwe denkhouding, een denkhouding die er op gericht is de bevolkingen op te voeden tot gedachten die afzien van geweld als middel tot beslechting van geschillen. Hier ligt een grote taak, zeker een taak voor humanisten! A. A. AMBRIOLA.

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr. H. Bongers.
Redactiesecretaris: H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam, Telefoon: 80641.
Administratie, abonnementen en advertenties: Oudegracht 152, Utrecht. Telefoon: 10163. Postgiro 304960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht.
Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 0,20 per woord. Abonnementsprijs: voor leden van het Humanistisch Verbond f 5,— p. jaar, voor niet-leden f 7,50. Buitenland f 8,—. Losse nummers: f 0,30.

kleine 300 blz. over het onderwijs aan de inheemse bevolking, dat melding maakt van 1.677.971 leerlingen op alle Volksscholen en van 230.634 leerlingen op de Vervolgscholen in 1937. Er was een Rechtshogeschool te Batavia en een Geneeskundige Hogeschool. In 1939-1940 waren er 1246 studenten bij het Hoger Onderwijs ingeschreven, waarvan 637 van Inheemse, 245 van Europese en 364 van Chinese landaard.

Wie belangstelling heeft voor dit onderwerp vrage dit boek aan bij het Instituut voor de Tropen te Amsterdam.

Van een algemene ontevredenheid, van een diep gewortelde haat tegen de Nederlanders heb ik niets gemerkt in de periode van 1926-1942, toen ik het voorrecht had werkzaam te zijn bij een grote cultuuronderneming op Sumatra's oostkust. Een geringe militaire macht en een bescheiden politie-apparaat handhaafde orde en rust onder een miljoenen-bevolking.

Dit alles is geschiedenis geworden. Indonesië werd in 1949 een soevereine staat. Met mij zullen duizenden, die vroeger in Indonesië hun werkkring hadden het betreuren, dat dit zelfbestuur niet geleid heeft tot een beter lot voor de bevolking.

Het bestuur van een dergelijk uitgestrekt gebied stelt grote eisen aan de bekwaamheid van de regering en wordt tot een schier onmogelijke taak als het economische leven wordt ontwricht doordat het de bij uitstek deskundige Nederlanders onmogelijk wordt gemaakt verder te werken en er gebrek is aan de nodige inheemse deskundigen.

Met inspanning van alle krachten, door hard werken onder leiding van de beschikbare specialisten en door een zuinig regeringsbeleid zouden de gevolgen van de Japanse bezetting en van de jaren, die aan de overdracht van de soevereiniteit vooraf gingen, mogelijk overwonnen zijn.

Een dergelijk herstel wordt niet bereikt door het toekennen van meer vrije dagen aan de arbeiders, het afkondigen van een 40-urige arbeidsweek, met wilde stakingen, langzaam-aan acties en het toelaten van onwettige occupatie van cultuurgronden.

De economische toestand is van jaar tot jaar verslechterd, de schuldenlast en de tekorten op de begroting zijn toegenomen.

En het staatshoofd heeft luide verkondigd, dat de Hollanders de schuld waren van al deze ellende, 'zo vaak, dat zelfs de heer Koch het is gaan geloven.

In Memoriam J. M. Rudelsheim

Op 20 maart 1958 overleed in de ouderdom van 63 jaar J. M. Rudelsheim, Lid van Gedeputeerde Staten van Overijssel, Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

Zijn leven droeg het kenmerk van dienst aan de gemeenschap. Woekerend met zijn gaven als hij kon, had ook de humanistische gedachte zijn grote toewijding. Op congressen en andere verbondsbijeenkomsten was hij door zijn constructieve bijdragen een graag geziene deelnemer. Zijn gave persoonlijkheid kwam vooral tot gelding in de gemeenschap Zwolle, waar hij jarenlang de stuwende en samenbindende voorzitter was.

Hij had groot gezag door zijn woord en zijn werk en bovenal door zijn levenspraktijk, waarin - zonder ophef - moed en trouw tot gestalte kwamen. Wel bijzonder sprak dit het laatste jaar, toen hij, zwaar getroffen door een lichamelijk lijden zonder uitzicht, onverschrokken doorging en trouw bleef aan zijn taken. Het was een voorrecht hem in ons midden te hebben. Zijn geest en voorbeeld reiken verder dan de droeve dag, waarop wij afscheid van hem moesten nemen. C.

Misschien hoopte men door confiscatie van Nederlandse eigendommen een staatsbankroet te voorkomen.

Maar dergelijke maatregelen, in strijd met plechtig ondertekende overeenkomsten, werken als een tweesnijdend zwaard.

Vanwaar zal Indonesië de hoognodige deviezen krijgen als de grote ondernemingen straks niets meer zullen zijn dan renteloos kapitaal bij gebrek aan bekwame deskundigen?

Welke belegger zal bereid gevonden worden zijn kapitaal te wagen in een land, op de rand van een staatsbankroet, waar rechtszekerheid ontbreekt en willekeur hoogtij viert?

Straks zal er geen Hollander meer zijn in Indonesië. Waarom dan gaat het steeds slechter, nu de „uitbuiters" van de heer Koch genoodzaakt worden het land te verlaten?

Haat is steeds een slechte raadgeefster geweest, ook in Indonesië. En President Soekarno, die zich door zijn haat tegen de Nederlanders heeft laten leiden, heeft zijn kans gemist het volk van Indonesië een beter lot te schenken.

Als van andere zijde geen redding komt zal Indonesië zijn vrijheid met hongersnood en ellende duur moeten betalen.

A. ZWAANSWIJK.

Repliek

Blijkens inhoud en strekking van bovenstaande poging tot weerlegging van mijn artikel over het conflict-Nederland-Indonesië behoort de heer Zwaanswijk tot die Nederlanders, die gedurende een zestienjarig verblijf op Sumatra niet verder om zich heen keken dan hun naaste omgeving, - de omgeving van de blanke employé van een westerse onderneming, waar het contact met het Indonesische milieu maar zeer gering was. Ik heb er velen zo gekend, vooral in de steden op Java, waar de Europeanen inheemse bedienden hadden en daaruit afleidden dat er een inheemse samenleving moest bestaan, die ze overigens niet kenden en waar ze maar heel weinig belangstelling voor hadden, maar die ze meenden te kunnen beoordelen naar de maatstaf van hetgeen ze in het gedrag van hun bedienden dachten op te merken. En bestonden destijds twee werelden in Indië, de wereld der blanke kolonisten en die der inheemsen, waartussen een afgrond gaapte, - en over die afgrond was er geen brug. De Europese stedeling kende het binnenland niet, maar meende dat een jarenlang verblijf in het land niettemin voldoende was en recht gaf om mee te praten.

De heer Zwaanswijk heeft Indonesië blijkbaar nooit gekend en meent ter vorming van een oordeel genoeg te hebben aan enkele gegevens in een officiële publikatie. En wat zegt die publikatie? Dat op de inheemse bevolking van ongeveer 70 miljoen zielen niet meer dan ruim anderhalf miljoen kinderen lager onderwijs genoten. Dat vindt hij voldoende. Er waren volgens een statistiek van het officiële Bataviaanse kantoor voor de statistiek in 1940 94,6 procent analfabeten, en als alfabeet stond te boek wie in een inheemse taal of in de Nederlandse taal lezen en schrijven kon. Dat was de situatie na drie eeuwen Nederlands bewind. Hoe dit percentage had kunnen en moeten stijgen bleek in de jaren sinds de soevereiniteitsoverdracht: de Indonesische staat is er uit eigen kracht in geslaagd, het tot bijna 40 op te voeren. Is er dan reden om te pochen op wat het Nederlands bewind aan bevordering van het onderwijs voor de inheemse bevolking deed?

Nederlands-Indië werd beheerd en geëxploiteerd als een kapitaalsbeleggingsgebied, doordat produkten voortgebracht konden worden waar de wereldmarkten om vroegen en waarvoor de Indische markt geen koopkracht had. De heer Z. verwacht oorzaak en gevolg: de ondernemers zouden hun produkten gaarne in het land zelf afgezet hebben, wat hun grote kos-

ten aan transport en verzekeringen zou hebben bespaard, maar die mogelijkheid was uitgesloten, want de Indonesische maatschappij was te arm, had er geen koopkracht voor. Er is berekend dat vijf à zes middelgrote suikerfabrieken op Java voldoende produceerden om geheel de behoefte van de kolonie aan suiker te dekken. De westerse ondernemingen hadden dank zij de vraag buitenslands de inheemse markt niet nodig; maar om met winst te kunnen produceren voor uitvoer naar elders hadden ze goedkope arbeidskrachten nodig, en die vonden ze in de doodarme inheemse maatschappij. De lonen moesten naar hun smaak, laag blijven: het waren de ondernemers die zich verzetten tegen het streven der „ethische" politici en tegen elke aanloop der regering tot het voeren van een welvaartspolitiek ten bate van die inheemse maatschappij. De Indische regering was de regering van het buitenlandse, hoofdzakelijk Nederlandse, kapitaal, dat de welvaartsbronnen van het land monopolistisch exploiteerde. Een Van Limburg Stirum, die zich regeerder van geheel Indonesië voelde en oog had voor de noodzaak van ontwikkeling, ook van de inheemse maatschappij, werd door Nederland gedesavoueerd en door het blanke publiek daar te lande gehoond en belasterd.

Er is een tijd geweest, een korte periode in de malaisejaren na de crisis van 1921-31, toen de scherpst zienden onder de regeerders van Ned.-Indië - o.a. dr. J. W. Meyer Ranneft, de vice-president van de Raad van Indië - ontdekten dat de binnenlandse markt verwaarloosd was terwille van de uitvoer waar geheel het economisch bewind op gericht was; de depressie omvatte geheel de wereld en had ook de buitenlandse afzetgebieden getroffen, terwijl daarvoor binnenslands geen vergoeding gevonden kon worden. Daar moest, vond men, wat aan gedaan worden. Maar er werd niets aan gedaan, de uitvoer leefde al spoedig weer op, de regering-De Jonge bezuinigde tot op de botten en van vergroting van de binnenlandse koopkracht kwam niets. In de laatste der dertiger jaren was de uitbuiting feller dan ze ooit tevoren was geweest. Ned.-Indië leefde op, mede dank zij het feit, dat de bevolking gelaten genoeg nam met uiterst lage lonen. De heer Welter, destijds voorzitter van de Indische Ondernemersraad te Den Haag, stelde toen voor, een standbeeld op te richten voor Kromo...

Er werden mooie wegen aangelegd en irrigatiewerken gebouwd. Daarin heeft de heer Z. gelijk. Maar die irrigatiewerken waren nodig voor de westerse ondernemingen, en dat de inheemse omgeving er mee van profiteren kon, werd geafficheerd als een bewijs hoeveel voor de bevolking werd gedaan. Er werd een berucht geworden dag-en-nacht-regeling ingevoerd, d.w.z. de ondernemingen konden overdag water aftappen, de bevolking mocht dit dan des nachts doen. En als zo'n werk gereed was, dan werd de een of andere regent ervoor gespannen om bij de opening een fraaie speech af te steken en te getuigen van de dankbaarheid der bevolking voor wat wel allemaal voor haar werd gedaan. Er zijn in Ned.-Indië heel wat knollen voor citroenen verkocht!

Ik laat het hierbij. De heer Z. heeft gedurende het Indische deel van zijn loopbaan verzuimd uit zijn ogen te zien; ik geef overigens toe dat dit op Sumatra niet zo gemakkelijk was. Hij zag de glinsterende oppervlakte van het leven in de kolonie, maar zag er niet door-héén. Dit is de kortzichtigheid die men hier bij het gros der Nederlanders, zelfs bij een minister als mej. Klompé - om van minister Luns maar te zwijgen - aantreft en die de diepere oorzaak is van het conflict dat men kon zien aankomen, maar waar men blind voor was. En al wat de Indonesische regering nu aan ongerechtigs uithaalt ten opzichte van Nederlanders en Nederlandse belangen maakt niet ongedaan, dat de schuld in eerste instantie ligt bij Nederland.

D. M. G. KOCH.

VILLA OLANDESE
VERGELETTTO, TICINO
900 m hoog, zacht klimaat, zelfverzorging. 1 juni-15 juli, 15 aug.-15 sept.
Inl.: J. Weiland, Händelstr. 32, Arnhem.
Tel. 26569.

Indien U zich in de rijen
der humanisten heeft geschaard en
bovendien lid is van de P.v.d.A.
sluit U dan aan bij de
**HUMANISTISCHE
WERKGEMEENSCHAP**
in de Partij van de Arbeid!
*Vraagt U eens een proefnummer
van ons maandblad
„VERNIEUWING”*
Het secretariaat der H.W.G.,
Haagweg 210, Leiden,
verstreckt U gaarne inlichtingen

ANTWOORD
op kindervragen geeft de brochure
**KINDEREN
TUSSEN HUMANISME
EN CHRISTENDOM**
door A. J. Groenman-Deinum
In deze brochure behandelt de
schrijfster de voorlichting over
de godsdienst in de humanistische
gezinsopvoeding.
Prijs f 0,75.
*Deze nieuwe uitgave is verkrijgbaar bij
Centraal Bureau Humanistisch Verbond,
Oudegracht 152, Utrecht. Tel. 030-10163,
postgirorekening 304960.*

CREMATIE
*Heeft Al reeds een
codicil geschreven?
Wacht niet tot het
te laat is.
Op verzoek worden
codicil-formulieren
gaarne toegezonden.*
**VERENIGING
VOOR FACULTATIEVE
CREMATIE**
Riouwstraat 186, 's-Gravenhage
Telefoon 1700-554797

Wedn. 63 j. vitaal en gez. belangst. voor
het hele leven zoekt kennism. met **geest-
verwante** om eenzaamheid te doorbreken.
Brieven onder no „maat 4” bureau van
dit blad.

Welke dame is genegen **haar te verzorgen**,
die in bezit komt van flat, kleine plaats,
2 x per jaar auto-kampeertocht door
Europa, belangst. voor muziek.
Brieven onder no. maat 5 bureau van
dit blad.

VIERWOUDSTEDENMEER
Hollands echtpaar, ruime moderne flat
bewonend, biedt voor 2, 4 of 6 personen
tegen billijke condities logies met gebruik
van keuken en bad aan.
Inlichtingen bij R. Planta Buochs Zwit-
serland of de Genestetstraat 52, Zwolle.

VREDESACTIE
Radicaal Pacifistisch Maandblad
onder redactie van Dr. W. J. JONG en H. KUYSTEN
Administratie-adres: Postbus 246, Rotterdam
Postgiro 445129 • Abonnementsprijs f 5.— per jaar

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door
het instandhouden van weeshuizen etc.
Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen
door zich aan te sluiten bij de
WEEZENKAS
Vereniging op de grondslag
van het beginsel:
„Opvoeding zonder geloofsdogma”
Inlichtingen omtrent het lidmaatschap
bij de Secretaris W. DE HAAS,
Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W

Vandaag nog inlichtingen vragen
over de nieuwste vorm van levens-
verzekering, welke is gebaseerd op
de kosten van levensonderhoud
DE INDEX-BENADERINGS-POLIS
Levensverzekering Mij. „AURORA”
Herengracht 62, Amsterdam

Zoëven verschenen de 2e druk van:
„ECHT EN ONECHT IN GELOOF EN ONGELOOF”
van Prof. Dr. T. T. ten Have
Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond, Oude-
gracht 152, Utrecht, tegen f 0,75 per exemplaar. Giro nr. 304960.

Verslag I.H.E.U.-congres
Het verslag van het **I.H.E.U.-congres** gehouden in Londen van 26-31
juli 1957 is tegen betaling van f 5,— verkrijgbaar bij het Centraal
Bureau van het Humanistisch Verbond, Oudegracht 152 te Utrecht.
Giro nr. 304960.

REKENSCHAP
Driemaandelijks tijdschrift voor wetenschap en cultuur, onder redactie van Prof.
Dr. H. Freudenthal, F. P. Huygens, Dr. B. W. Schaper, Prof. Dr. G. Stuijveling en
Prof. Dr. L. G. van der Wal.
Abonnementsprijs f 7,50 per jaar (voor donateurs en contribuanten van Socrates
en voor studenten f 6.— per jaar).
Gratis proefnummers aan te vragen bij het Secretariaat, Oudegracht 152, Utrecht.
Uitgave van de Humanistische Stichting Socrates.